

МЕТОДИ И СРЕДСТВА ЗА РАЗВИВАНЕ НА МЕКИ УМЕНИЯ. КЛЮЧ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА АКТИВНОСТТА НА СТУДЕНТИТЕ И ЕФЕКТИВНОСТТА НА ОБУЧЕНИЕТО

Венцислав Дилианов

Резюме. В настоящата статия се разглеждат методи и средства използвани при проблемно-базиран метод за обучение по дисциплината Маркетинг и маркетингови информационни системи, които развиват меки умения при студентите. Акцентира се върху повишаването на интереса и активността на студентите и по-ефективното усвояване на знания и умения.

Ключови думи: проблемно-базирано обучение, меки умения

Въведение

Техническите компетентности вече не са достатъчна предпоставка за професионален успех в съвременния пазар на труда; търсят се специалисти, притежаващи добре развити меки умения – социално-комуникативни, емоционални, както и организационни компетенции – преносими и универсално приложими в различни професионални контексти, което ги превръща във фактор за устойчиво кариерно развитие [9]. Въпреки важността им, меките умения често се преподават самостоятелно в образователната система. Но по този начин не успява да се улови интердисциплинарния им характер, третирайки ги като отделни части, а не като интегрирани компетенции. Меките умения се развиват най-добре чрез възможностите на проблемно-базирано обучение, които осигуряват контекст и релевантност [8].

Необходимо е преподавателите да създават учебни среди, които развиват холистичен интелект и дават възможност на студентите да постигат успехи в сложната работна среда. Тази промяна на парадигмата изисква преоценка на дизайна на учебната програма, за да се даде приоритет на експерименталното учене, интердисциплинарното сътрудничество и интегрирането на технологиите като когнитивни инструменти. По този начин може да се отключи пълният потенциал на образованието за оформяне на бъдещите поколения.

В работата се представят резултати, постигнати в дисциплината Маркетинг и маркетингови информационни системи във ФМИ на ПУ, чрез при-

лагане на проблемно-базиран подход на обучение – разработване на курсови проекти, представени в края на обучението. Описани са отделните учебни дейности и развиваните съответни меки умения. Споделя се за повишаване активността и ангажираността на студентите по време на занятия.

Важност на меките умения за обучението

Във висшето образование фокусът обикновено е върху преподаването на технически и теоретични знания, специфични за всяка област на обучение. Все по-очевидно обаче е, че успехът на студентите в кариерата и професионалния им живот зависи не само от техническите им знания, но и от меките им умения. Подходящите меки умения повишават пригодността им за заетост и подобряват възможностите им за работа в динамична среда, включително и учебната. Тези умения са структурирани така, че да подобрят личността им и да ги направят подходящи за прогресивните работни позиции [2]. Различните организации и автори предлагат различни таксономии на меки умения [1, 9, 11, 13], но няма универсален списък, който да удовлетворява всички. Освен това списъкът се променя в зависимост и от промяната на работните места.

Специалностите и дисциплините, които се изучават във ФМИ са насочени повече към ИТ сектора. Това е и причината да се фокусираме върху такива умения, които са подходящи за работещите в този сектор:

- Адаптивност;
- Емоционална интелигентност (EQ);
- Ефективна комуникация;
- Креативност;
- Критично мислене и решаване на проблеми;
- Работа в екип и сътрудничество;
- Управление на времето и организация.

Развитието на меките умения е важно в университетското образование по няколко причини. Първо, компаниите все по-често търсят кандидати, които притежават такива умения в допълнение към техническите знания и компетенции. Второ, развитието на меки умения е важно, защото помага на студентите да станат по-ефективни учащи [7]. Студентите, които активно развиват тези умения, са по-добре подготвени да се справят със сложни задачи, да подобрят разбирането си и да управляват времето си по-ефективно. Трето, меките умения насърчават адаптивността, позволявайки на студентите

да реагират ефективно на предизвикателствата, пред които са изправени по време на обучението си [10].

Интегрирането на меки умения в учебните дейности предоставя на студентите значително предимство. Като наблягат на тези основни качества, те не само подобряват академичните си постижения, но и развиват междуличностните умения, които са от решаващо значение за успеха на бъдещото работно място. Този холистичен подход гарантира, че студентите са добре подготвени да се справят със сложните академични и професионални аспекти на бъдещето си [11].

Все повече учебни институции търсят начини за внедряване на учебни практики, които развиват меки умения у обучаемите. Много преподаватели също споделят своите опит и успехи:

- Изберете таксономия на уменията, която е подходяща за вас и вашата организация;
- Изрично и последователно посочвайте практикуването на меки умения в преподаването си;
- Бъдете по-малко „мъдрец на сцената“ и повече „водачи отстрани“;
- Използвайте примери от реалния живот в преподаването си и свържете колкото е възможно повече контекст;
- Вграждане на формиращо оценяване – работата по проекти, презентациите и казусите, базирани на проблеми, са по-автентични и ценни оценки [12].

Меки умения в проблемно-базиран курс по ММИС

От 2022 година в рамките на дисциплината Маркетинг и маркетингови информационни системи във ФМИ при ПУ „Паисий Хилендарски“ се прилага и системно усъвършенства проблемно-базиран модел на обучение. Всяка последваща академична година се извършва адаптиране и оптимизация на съдържанието и методите, което води до отчетливо повишаване на ефективността на курса. Това подобрене се проявява както чрез нарастване на интереса, активността и мотивацията на студентите по време на практическите занятия, така и чрез повишаване на качеството на разработените курсови проекти, представяни в края на обучението.

Натрупаният опит показва, че непрекъснатото усъвършенстване на обучителния процес допринася за формирането на стабилен образователен модел, който може успешно да се адаптира и прилага и в други учебни дисциплини [3, 4, 5, 6].

В допълнение към вече внедрените педагогически иновации [4], през учебната 2025/2026 година в курса е въведен нов елемент – системно акцентирание върху значението на меките умения. В началото на всяко занятие студентите получават кратка тематична анотация, подчертаваща връзката между конкретната учебна дейност и развитието на определени меки умения, важни за професионалната и личната реализация. При изпълнение на отделните задачи преподавателят отново насочва вниманието на студентите към конкретните компетентности, които могат да бъдат развивани чрез активно участие и сътрудничество.

В Таблица 1 е представено съответствието между основните учебни дейности в курса по Маркетинг и маркетингови информационни системи и типовете меки умения, които те подпомагат:

Таблица 1. Меки умения

Учебна дейност	Развивани меки умения
Дискусия – прилага се на всеки етап от учебния процес	Адаптивност Емоционална интелигентност (EQ) Ефективна комуникация Креативност Критично мислене и решаване на проблеми Работа в екип и сътрудничество
Самостоятелно разучаване на инструментите – самообучение и изследване на нови ресурси	Адаптивност Управление на времето и организация
Самостоятелна работа – извънаудиторна подготовка и разработка на първоначални версии на проекти	Адаптивност Креативност Критично мислене и решаване на проблеми Управление на времето и организация
Презентиране на проект – представяне и защита на собствени идеи	Адаптивност Емоционална интелигентност (EQ) Ефективна комуникация Креативност
Обратна връзка върху чужд проект – анализ, коментар и конструктивна критика	Емоционална интелигентност (EQ) Ефективна комуникация Критично мислене и решаване на проблеми Работа в екип и сътрудничество
Маркетингово проучване – формулиране на изследователски въпроси и събиране на данни	Адаптивност Креативност Критично мислене и решаване на проблеми
Анализ – обработка и интерпретация на резултати, формулиране на изводи	Адаптивност Креативност Критично мислене и решаване на проблеми

	Управление на времето и организация
Разработване на бизнес план – планиране на действия и изготвяне на маркетингова стратегия	Адаптивност Креативност Критично мислене и решаване на проблеми Работа в екип и сътрудничество Управление на времето и организация
Рекламна кампания – създаване на маркетингово съдържание с фокус върху целевата аудитория	Адаптивност Емоционална интелигентност (EQ) Креативност Критично мислене и решаване на проблеми

Систематизирането на връзката между учебните дейности и развиваните меки умения показва, че всяка форма на активност в курса допринася за изграждането на конкретен набор от компетентности. Чрез целенасоченото прилагане на разнообразни задачи – от дискусии и самостоятелна работа до изследователски и проектни дейности – студентите развиват не само професионални, но и междуличностни и организационни умения. Този интегриран подход създава условия за по-висока ангажираност, саморефлексия и адаптивност, което повишава цялостната ефективност на обучението и подготвя обучаемите за реални професионални предизвикателства.

Наблюдения и резултати от проведеното обучение

Резултатите от приложението на описания по-горе проблемно-базиран подход в курса по Маркетинг и маркетингови информационни системи (88 студенти през 2025/26 година), в сравнение с предходните учебни години (82 студенти през 2024/25 година), показват отчетливо подобрение в активността, мотивацията и постиженията на студентите. Най-осезаемите промени се наблюдават в степента на ангажираност по време на занятията и в качеството на изпълнените курсови задачи.

Повишена активност и ангажираност на студентите

Още след второто занятие се забелязва значително увеличение на участието в дискусиите без необходимост от допълнителна мотивация от страна на преподавателя. Студентите проявяват по-голяма увереност и желание за изразяване на мнение, споделяне на личен опит и аргументирано участие в анализа на разглежданите казуси.

Освен това се отчита съществен ръст в броя на студентите, изявили инициатива да представят публично своите проекти. Докато в предходни учебни години подобно желание демонстрираха предимно най-активните обучаеми, през настоящата академична година почти всички студенти доброволно презентират своите разработки.

Дискусиите по време на занятията се отличават с по-голяма продължителност, аргументираност и аналитичност. Участниците демонстрират висока степен на критично мислене и способност за даване на конструктивна обратна връзка.

Съществен показател за засилената ангажираност е и увеличеният обем на извънаудиторната работа. След акцентирание на значението на меките умения по време на упражненията, значителна част от студентите подготвят първоначалните версии на проектите си самостоятелно у дома. Това позволява оптимално използване на времето за дискусии в часовете и създава условия за по-задълбочен анализ на представените разработки.

Подобрение в качеството на курсовите задачи

Резултатите от крайните проекти потвърждават устойчиво повишаване както на качеството, така и на обема на предадените материали.

При маркетинговите проучвания се отчита:

- по-детайлна и аналитична формулировка на целите, обектите и субектите на изследването;
- увеличение на средния брой зададени въпроси (над минимално изискуемия праг от 10), което свидетелства за по-задълбочено разбиране на изследователския процес;
- значително намаление на грешно или неподходящо подобрите вид на отговорите;
- включване на допълнителни елементи като изображения, структурирани секции и пояснителни текстове, които обогатяват визуалната и аналитичната стойност на проучванията.

При анализите на маркетинговите проучвания се отчита:

- по-добра логическа последователност и аргументираност в изводите;
- подобрена структура и завършеност на изготвените бизнес планове;
- подобрение във форматиранието на създадените текстови документи (междудисциплинарна връзка с дисциплината Информационни технологии).

Повишение на академичните резултати

Количествените показатели също потвърждават положителната тенденция:

- въпреки повишените критерии за оценяване, средният успех от курсовите задачи се увеличава с 0,09 пункта – от 5,31 на 5,40;

- по-значимо подобрене се наблюдава при крайния среден успех от дисциплината – увеличение с 0,37 пункта, от 4,88 на 5,25.

По-голямото увеличение на крайния среден успех показва, че студентите са обърнали по-сериозно внимание и на теоретичната част на дисциплината. Можем да предположим, че това е следствие от повишените интерес и активност от тяхна страна и по-осъзнатото използване на теоретичните знания при изпълнение на практическите задачи, което е довело до по-ефективното им усвояване.

Заклучение

Внедряването на подход, при който меките умения се интегрират целенасочено в проблемно-базиран учебен процес, оказва положителен ефект върху студентската ангажираност и тяхната академична успеваемост. Резултатите потвърждават, че подобен модел може успешно да се приложи и в други дисциплини, като основа за изграждане на цялостна стратегия за развитие на меки умения във висшето образование.

Благодарности

Тази работа е финансирана от проект ФП25-ФМИ-010, „Иновативни интердисциплинарни изследвания по информатика, математика и педагогика на обучението“ към НПД на ПУ.

Литература

- [1] I. Fantozzi, S. Luozzo, L. Martuscelli, M. Schiraldi, Massimiliano, Soft Skills, Attitudes, and Personality Traits: How Does the Human Factor Matter? A Systematic Review and Taxonomy Proposal through ProKnow-C Methodology, *Businesses*, 2024, 10.3390/businesses4020011
- [2] R. Lévasseur, People skills: Developing soft skills – a change management perspective. *Interfaces*, 2013, 43 (6), 56–571, <https://doi.org/10.1287/inte.2013.0703>
- [3] T. Terzieva, V. Dilyanov, A. Rahnev, Modeling Of Learning Through Application Of Pedagogical Innovation, *Proc. of International Scientific Conference IMEA'2023*, 29 November – 1 December 2023, Pamporovo, Bulgaria, pp. 209–217, ISBN: 978-619-7663-79-2
- [4] V. Dilyanov, An Adapted Merrill Model In The Training Of Marketing And Marketing Information Systems Students, *In book: Innovative Technologies And Tools In Modeling Educational Strategies*, Publisher: Plovdiv University Press, 2024, pp. 45–72, ISBN 978-619-7768-24-4
- [5] В. Дилианов, Г. Колева, Приложение на проблемно-базиран метод в обу-

чението по информационни технологии на студенти, *Юбилейна международна научна конференция „Синергетика и рефлексия в обучението по математика“*, 22–24 октомври 2025 г., Пампорово, България, стр. 195–202, ISBN: 978-619-7768-41-1

- [6] В. Дилянов, Експериментално прилагане на педагогически иновации в лабораторните упражнения по ММИС. Наблюдения и анализ на резултатите, *Международна научна конференция “Informatics, Mathematics, Education and Their Applications” IMEA'2024*, 13–15 November 2024, Pamporovo, Bulgaria, стр. 235–244, ISBN: 978-619-7768-15-2
- [7] <https://blogs.uoc.edu/mel/soft-skills-and-their-importance-in-higher-education/>
- [8] <https://erasmus.courses/blog/developing-soft-skills-in-education/#understanding>
- [9] <https://www.eseibusinessschool.com/the-power-of-7-essential-soft-skills/>
- [10] <https://www.husson.edu/online/blog/2024/09/tips-to-improve-soft-skills>
- [11] <https://www.ishcmc.com/news-and-blog/soft-skills-for-high-school-students/>
- [12] <https://www.timeshighereducation.com/campus/tried-and-tested-ways-teach-your-students-soft-skills>
- [13] <https://www.webskittersacademy.in/10-soft-skills-for-students-to-success-in-life/>

Венцислав Дилянов, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
Факултет по математика и информатика
Бул. „България“ № 236, 4027, Пловдив, България
Автор за кореспонденция: dilianov@uni-plovdiv.bg

METHODS AND TOOLS FOR DEVELOPING SOFT SKILLS. KEY TO INCREASING STUDENT ACTIVITY AND TRAINING EFFICIENCY.

Ventsislav Dilyanov

Abstract. *This article examines methods and tools used in a problem-based learning method in the subject of Marketing and Marketing Information Systems, which develop soft skills in students. The emphasis is on increasing student interest and activity and more effective acquisition of knowledge and skills.*

Key words: Problem-Based Learning, Soft Skills.